

SLOVENSKE LJUDSKE MOLITVE

Pri tedniku Družina je izšla okusno opremljena (T. Tozon) knjiga Slovenske ljudske molitve (560 str.). Gradivo zanjo je zbral, predgovor in opombe napisal prof. dr. Vilko Novak.

Primerjava doslej objavljenega in v zadnjih letih nabranega gradiva iz slovenskega kulturnega prostora z gradivom drugih narodov po njegovih besedah dokazuje, da je tudi ta ustvarjalnost »duhovne omike mednarodna, splošna od skrajnega zahoda do vzhoda, tako glede na predkrščanske kot še posebej krščanske prvine v njih«. Pri opredeljevanju molitev v sistemu žanrov slovenske slovstvene folklorne se V. Novak opira na dognanja klasikov slovenske slovstvene folkloristike (K. Štrekelj, I. Grafenauer), a ne gre prezreti tudi njegovega lastnega deleža, ki se kaže v upoštevanju psiholoških razsežnosti njihovega sprejemalca – uporabnika. Gre za urednikovo misel, da so molitve, ki jih je molil ali jih še moli družno ali posamezno, ne le podedovani izraz in sredstvo čiščenja, prošnje ali obrambe pred zlim, ampak se tesna povezanost človeka z besedili molitev kaže tudi v tem, da jih ne le mehanično ponavlja, temveč tudi doživeto poustvarja, ker izraža v njih osebno in skupno telesno in duševno trpljenje. Na drugi strani V. Novak »ljudske molitve« razmejuje tudi od cerkvenih oficialnih pobožnosti, saj živijo »zunaj cerkve, ob njej in včasih v sporu z njo, kadar se preostro oddaljujejo od cerkvenega nauka«.

Ne navadno intenzivna je Novakova poetološka označba obravnavanega folklornega žanra. Takole pravi: »Podajanje je baladno zgoščeno s simbolističnimi, kar nadrealističnimi pa tudi z naturalističnimi sredstvi. Označuje jih miselni ritem, posebno pa dramatični dvogovori, ki spominjajo na srednjeveške duhovne igre« (str. 9).

Na vrsto pridejo tudi vprašanja o izviru, nastanku in razvoju ljudskih molitev pri Slovenih: najstarejše doslej znano poročilo o njih je izpod *Trubarjevega peresa* (1557), sledi *Nicolettijevo* pričevanje, *Valvazorjev* zapis in nato sledijo še imena, kot so A. *Steržinar*, E. *Korytko*, M. *Majar-Ziljski*, S. *Vraz*, K. *Štrekelj* in drugi. Diahrono analizo gradiva omogoča dobeseden ponatis vsega zadevnega gradiva iz zbirke Slovenskih narodnih pesmi (K. Štrekelj) in poznejših objav ter gradiva, ki je dotekalo na urednikovo mizo – tudi po za slugi omenjenega tednika – med pripravljanjem pričujoče izdaje slovenskih folklornih molitev.

Značilno je, da tako kot hrvaška folkloristka dr. M. Bošković-Stulli ob izdaji hrvaških folklornih pravljic (za odrasle!) tudi V. Novak opozarja dialektologe, da ti zapisi ne morejo biti primerno gradivo za njihove raziskave.

Tristo petinšestdeset molitev – toliko, kot je dni v navadnem letu, je razdeljenih v devet razdelkov z naslovi: *Zagovori*, *Večerne molitve*, *Zlati očenaš*, *Marija išče Jezusa*, *Marijina smrt*, *Duša iz vic*, *Sveta Katarina*, *Marijine sanje*, *Razne*. Urednik se že vnaprej zavaruje pred verjetnim presenečenjem marsikaterega bralca, da so v zbirko uvrščeni tudi zagovori. Svojo odločitev utemeljuje s tem, da so kot obramba (apotropejska) ali varovalna besedila po svoji funkciji podobni večernim molitvam, a jo hkrati tudi rahlja, ko priznava, da v svoji prvotni obliki vsaj nekateri zagovori niso imeli značaja molitve, ampak čarajoči, zarotitveni, magični značaj, ki je temeljil na verovanju v delujočo obrambno moč besede, s katero so želeli odvrniti hudo uro ali bolezen in tudi zdraviti.

Poglavitni namen večernih molitev je po V. Novaku zavarovati spečega pred vsakršno nevarnostjo, telesno in duševno. Pri njihovi razvrstitvi je skušal upoštevati zgodovinski vidik, kot pravi sam, sicer pa v zvezi z njimi načetja vprašanja o njihovem nastanku, starosti, evropski skupni dediščini, apokrifnih motivih v njih itd.

Največ prostora v gradivu zavzemajo pasijonske vsebine. Težišče v njih je na sporočilu o Jezusovem trpljenju, na njem sloni tudi teža obrambne in prošnje molitve, medtem ko se različni uvodni deli jemljejo le kot dodatek. V tem okviru odpira celo vrsto vprašanj molitev, imenovana Zlati očenaš. Že o njenem imenu je več tez, sicer pa V. Novak predstavlja več njenih oblik in vrst ter ugotavlja, da sta njihov nastanek in razvoj tesno povezana z nastankom in razvojem enake oblike duhovnosti in ustvarjalnosti pri sosednjih in bolj oddaljenih narodih. Ta paraliturgična besedila so tista stopnja cerkvenih obredov in besedil, ko so se spremenila v ljudsko pobožnost in izvirajo iz najstarejšega cerkvenega življenja in udeleževanja ljudi v njem. Po drugi strani V. Novak vse te pesmi-molitve spet psihološko motivira, ko pravi, da so izraz splošnega trpljenja, ki so ga ljudje z njimi (delno) izražali in v sočustvovanju, ki so ga zbujele, iskali utehe, miru in hkrati častili.

Knjiga Slovenske ljudske molitve je pomembna ne le po svojem bogatem in z opombami izdatno opremljenem gradivu, ampak nič manj tudi po pisani paleti vprašanj, ki jih načetja v zvezi z njimi; tega se prvi zaveda urednik sam, ko npr. pravi, da bi »primerjava naših pasijonskih molitev s sorodnimi besedili sosednjih in daljnih narodov Evrope terjala obsežno posebno obravnavo in privedla do natančnejših, za slovstveno in splošno zgodovino kulture ter duhovnosti posebej pomembnih dognanj. Prvi korak v to smer je že narejen, saj knjiga prinaša precej primerjalnega gradiva iz češčine, poljščine, nemščine, italijanščine, francoščine, latinščine.

Z oživitvijo teze I. Grafenauerja o obstoju dvodelne dolge vrstice v slovenski zgodnji slovstveni folklori utegne zbuditi polemičen odziv V. Voduška, ki je svoj čas to misel zavrnil, zbuja pa tudi radovednost, kaj bi pokazala primerjava gradiva in dognanj o slovenski ljudski cerkveni oz. nabožni pesmi, kolikor je prišla v poštev za obravnavo v disertaciji M. Smolika (Odmev verskih resnic in kontroverz v slovenski cerkveni pesmi od začetka do konca 18. stoletja, Lj. 1963, tipkopis). Posebno vznemirljive so za raziskovalca slovstvene folklore v pričujoči zbirki stalne formule, loci communes, ki se selijo iz ene vrste pesmi v drugo. Morda v nobenem drugem žanru slovenske slovstvene folklore niso tako izrazite in pogoste kot prav tu in knjiga daje lepo priložnost za njihovo posebno obravnavo.

Marija Stanonik
Znanstvenoraziskovalni center SAZU v Ljubljani